

ILSE RAAIJMAKERS

Van zorgenkindje tot succesformule

5 mei nationale feestdag

Foto Allard de Witte/HH

5 mei 2016 was een groot succes. Nooit eerder was er zoveel zon en bovenal waren er nooit eerder zoveel bezoekers op de bevrijdingsfestivals. Wie naar de geschiedenis van 5 mei kijkt ziet dat dit niet vanzelfsprekend is. Vaak heeft de toekomst van Bevrijdingsdag aan een zijden draadje gehangen bij gebrek aan animo. Nederlanders wisten lange tijd geen raad met deze herdenkingsdag. Hoe kon 5 mei toch uitgroeien tot een succes? In dit artikel wordt die geschiedenis beschreven en de ommekeer – die vanaf de jaren tachtig inzette – verklaard. Erkenning van oorlogsslachtoffers en bevrijdingsfestivals speelden een belangrijke rol in het uiteindelijke succes van 5 mei.

5 mei amper gevierd

5 mei 1945, de dag waarop Nederland van de Duitsers werd bevrijd, was een groot feest. Eindelijk vrij. In de zomer van 1945 besloot de regering van 5 mei een ‘nationale feestdag’ te maken om dit heuglijke feit jaarlijks te herdenken. Bevrijdingsdag maakte echter een moeizame start door als herdenkingsdag. Geen van de naoorlogse premiers wilde van 5 mei een vrije dag maken. Het financiële verlies was te groot en dus moest er op die dag worden gewerkt. Er was geen geld en tijd voor uitbundige feesten.

In 1954 werd de titel ‘nationale feestdag’ weer afgeschaft. Als pleister op de wonde was 5 mei alléén in lustrumjaren – 1955, 1960, 1965, etc. – een nationale feestdag waarop iedereen vrij was en er nationale festiviteiten werden georganiseerd. In de Tweede Kamer waren het alleen de communisten die bij herhaling ijverden voor een terugkeer van de nationale feestdag op 5 mei.

5 mei als erkenning

In mei 1980 nam een ruime meerderheid van de Tweede Kamer een PvdA-motie aan die oprise van 5 mei weer een jaarlijkse nationale Bevrijdingsdag te maken. Vanwaar deze omslag? Dit had allereerst met het succes van 5 mei 1980 te maken. Voor het eerst kwamen honderden voormalige Canadese bevrijders naar Nederland om hun intocht van mei 1945 nog eens over te

doen. Deze *re-enactment* van de bevrijding was een groot succes. Het zou in de jaren tachtig en negentig nog vaak worden herhaald, totdat de bevrijders te oud werden.

‘Doorslaggevend voor de terugkeer van de jaarlijkse viering van 5 mei was de veranderde visie op het oorlogsverleden’

Doorslaggevend voor de terugkeer van de jaarlijkse viering van 5 mei was de veranderde visie op het oorlogsverleden. Vanaf de jaren zestig was er in Nederland meer aandacht gekomen voor persoonlijk leed van oorlogsslachtoffers. Het besef drong door dat veel mensen nog dagelijks kampen met psychische klachten als gevolg van de oorlog. Oorlogstrauma raakte een ingeburgerd begrip. De totstandkoming van de Wet Uitkering Vervolgingslachtoffers (WUV) in 1972 en de oprichting van Centrum ‘45 in 1973 illustreren deze omslag in het denken over de bezettingstijd. Voorheen werd de Tweede Wereldoorlog vooral in nationale en politieke termen beschreven: een land ‘in onderdrukking en verzet’ en een ‘strijd voor de vrijheid’. Vanaf de jaren zestig gingen vervolging en massamoord het beeld van de oorlog bepalen.

Gevolg was dat oorlogsgetroffenen een belangrijke plaats gingen innemen in het publieke debat over de erfenis van de oorlog. Het respect en ontzag voor hen in de samenleving was (en

is) groot. Aangezien veel oorlogsgetroffenen voorstander waren van een jaarlijkse viering van Bevrijdingsdag werd het mogelijk maken van die wens gezien als een ‘daad van erkenning’. Door 5 mei waardig te vieren zou Nederland laten zien dat het de herinnering aan de oorlog serieus nam. Daarmee werd het debat over de viering van 5 mei ook heel emotioneel. Tegenstanders van de nationale feestdag – waaronder de regering die vreesde dat er te weinig animo voor 5 mei zou zijn en een vrije dag te duur vond – kregen al gauw het verwijt geen rekening te houden met de gevoelens van de slachtoffers. ‘5 mei nationale feestdag’ werd daarmee typisch een onderwerp waar je niet tegen kón zijn.

Grotere overheidsbemoeyenis

Vanaf de jaren tachtig werd Bevrijdingsdag steeds meer gevierd. Professionalisering van de organisatie speelde daarbij een belangrijke rol. Voorheen werd de viering van Bevrijdingsdag vooral aan particulier initiatief overgelaten, in de jaren tachtig werd het als een overheidstaak gezien. De nationale feestdag viel onder verantwoordelijkheid van het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM). Voorheen behoorde het tot de portefeuille van Algemene Zaken, maar door de aandacht voor oorlogsgetroffenen verschoof dit naar CRM (tegenwoordig VWS waar nog steeds de zorg voor oorlogsgetroffenen en herinnering Tweede Wereldoorlog is ondergebracht).

Deze overheidsbemoeyenis met 5 mei drukte zich ook in financiële steun uit. Werd in 1970

nog 325.000 gulden aan de lustrumviering uitgegeven, in 1980 was dit 2 miljoen gulden. De public relations rondom 4 en 5 mei werden in de jaren tachtig ook professioneler. In 1985 verscheen het eerste postbus 51-spotje op tv dat opriep om te herdenken.

De overheid hoopte meer jongeren bij 5 mei te betrekken maar dat ging moeizaam. Het waren de oorlogsgetroffenen zelf die de activiteiten op Bevrijdingsdag organiseerden. Het Comité Nationale Viering Bevrijdingsdag dat door de regering was ingesteld bestond grotendeels uit ouderen. Zij kozen voor een invulling van 5 mei die jongeren minder aansprak. De bijeenkomsten op 5 mei waren daardoor vooral bevolkt door oorlogsgetroffenen en hoogwaardigheidsbekleders.

Het moest anders vonden koningin Beatrix en minister-president Lubbers in 1986. Het leidde tot de oprichting van een Nationaal Comité 4 en 5 mei in 1987 met als taak vooral meer jongeren bij de herdenkingsdagen te betrekken. Dat zou zijn vruchten afwerpen.

Van bevrijding naar vrijheid

Het enige echte middel waar de jeugd mee bereikt werd, was tevens omstreden: bevrijdingsfestivals. De succesformule werd sinds 1980 in Haarlem, Amsterdam en Wageningen toegepast. Het Nationaal Comité 4 en 5 mei trok in de jaren negentig de coördinatie naar zich toe en zorgde voor een bevrijdingsfestival in elke provincie sinds 1994. Tot op de dag van van-

Waarom is 5 mei geen vrije dag?

5 mei werd in 1980 door de Tweede Kamer uitgeroepen tot 'nationale feestdag'. In 1990 werd dit door minister-president Lubbers ook vastgelegd per koninklijk besluit. Toch betekent dit niet dat de meeste mensen vrij hebben op 5 mei. Dat is afhankelijk van wat daarover in de cao staat. In de meeste cao's is opgenomen dat Bevrijdingsdag in lustrumjaren een betaalde vrije dag is. Sommige werknemers hebben ieder jaar een (al dan niet verplichte) vrije dag op 5 mei. Vrij zijn is niet hetzelfde als vrij hebben.

Tot op de dag van vandaag is het voor veel mensen volstrekt onduidelijk waarom de een wel en de ander niet vrij heeft op 5 mei. Reden voor het Nationaal Comité 4 en 5 mei en andere belangengroepen om rondom kabinetsformaties te blijven lobbyen voor een vrije dag op 5 mei. In verkiezingstijd roepen politici ook geregeld uit hier voorstander van te zijn, maar het prijskaartje weerhoudt tot nu toe iedere regering van die stap.

daag trekken deze gratis popfestivals duizenden jongeren aan.

De kritiek op de festivals is niet van de lucht. Wat hebben bier drinken en popmuziek met Bevrijdingsdag te maken? Het zou niet waardig genoeg zijn. Voor ouderen is deze invulling van 5 mei inderdaad erg losgezongen van de oorspronkelijke betekenis (einde Tweede Wereldoorlog), maar uit het generatieonderzoek van de Universiteit Utrecht is gebleken dat de meeste bezoekers wel degelijk een link met vrijheid leggen. 95% vindt Bevrijdingsfestivals zelfs een goede manier om vrijheid te vieren (Vrijheid en onvrijheid door de generaties heen, p. 22). De vraag is echter hoeveel zeggingskracht deze uitkomsten hebben. Als je bezoekers op een

Bevrijdingsfestival be vraagt op de thema's vrijheid en bevrijding, is de kans groot dat ze sociaal gewenste antwoorden zullen geven.

Feit is wel dat de festivals ook veel jongeren met een migratieachtergrond aantrekken, een doelgroep die van oudsher weinig bij 4 en 5 mei betrokken is. Bevrijdingsfestivals staan overigens niet geheel los van de inhoud zoals de naam al doet vermoeden. Alle festivals committeren zich aan inhoudelijke projecten over vrijheid (debatten, filmpjes, informatiekraampjes, etc.). Amusement en inhoud gaan hand in hand, al bereikt de inhoud slechts een deel van de bezoekers

Het kan niet worden ontkend dat 5 mei van gedaante is veranderd. Geleidelijk verschoof het accent van de Bevrijding in 1945 naar het meer al-

- advertentie -

gemene belang van de vrijheid. Vrijheid is in alle tijden actueel. Deze verschuiving kwam mede door het Nationaal Comité 4 en 5 mei dat vanaf het begin van zijn bestaan een bredere betekenis van 5 mei propageerde. Vanaf 1996 werkte het comité met jaarthema's die de nadruk op vrijheid legden. Een door Lubbers ingestelde werkgroep adviseerde in 1987 al om de Bevrijdingsdag te veranderen in 'vrijheidsdag'. Dat ging de publieke opinie toen een brug te ver, maar binnen een generatie heeft 5 mei wel die gedaantewisseling ondergaan.

Toekomst

5 mei is een populaire herdenkingsdag. Al jarenlang blijkt uit het *Nationaal Vrijheidsonderzoek*, uitgevoerd door onderzoeksbureau Veldkamp in opdracht van het Nationaal Comité 4 en 5 mei, dat ruim driekwart van de Nederlanders de viering van 5 mei heel belangrijk vindt. Hoewel bij dit onderzoek kanttekeningen geplaatst kunnen worden – wie durft te zeggen dat hij/zij 4 en 5 mei onbelangrijk vindt? – laat het wel zien dat jongeren een andere visie op Bevrijdingsdag hebben dan ouderen. Voor hen is herdenken dat we in vrijheid leven belangrijker dan alleen stilstaan bij de Bevrijding van 1945.

Wat iedereen er ook van vindt, 5 mei wordt tegenwoordig in ieder geval weer uitbundig gevierd. Dat is gezien de geschiedenis van Bevrijdingsdag opvallend. Het biedt perspectief voor de toekomst, want kennelijk kunnen herdenkingsdagen ook worden ingevuld zonder de generatie die de oorlog heeft meegemaakt.

Referenties

Ginkel, R. van, *Rondom de stilte. Herdenkingscultuur in Nederland*. Amsterdam: Bert Bakker, 2010.

Keesom, J., *Breekbare dagen. 4 en 5 mei door de jaren heen*. Amsterdam: Nationaal Comité 4 en 5 mei, 2012.

Onderzoeksbureau Veldkamp, *Nationaal Vrijheidsonderzoek*. Vanaf 2006 te raadplegen via: www.4en5mei.nl/onderzoek/nationaal_vrijheidsonderzoek

Raaijmakers, I., *De stilte en de storm. 4 en 5 mei sinds 1945*. Maastricht: Maastricht University Press, 2014.

Vrijheid en onvrijheid door de generaties heen (2015/2016). Speciale uitgave van *Onderzoek uitgelicht*, Nationaal Comité 4 en 5 mei. www.4en5mei.nl/onderzoek/uitgelicht/special

ILSE RAAIJMAKERS is historica en werkzaam als beleidsadviseur bij het Arq WO2 programma.

IMMO: Instituut voor Mensenrechten en Medisch Onderzoek

Het iMMO levert een bijdrage aan de bescherming van mensenrechten, in het bijzonder door het uitvoeren van medische onderzoeken van vermoede slachtoffers van marteling en inhumane behandeling. Deze onderzoeken vinden plaats in de context van een asielpprocedure en worden verricht door vrijwillig werkende artsen en psychologen. Men gaat daarbij in op het causale verband tussen de medische bevindingen en het gestelde asielseleas.

Er zijn thans 53 artsen en psychologen die als rapporteur voor iMMO werken.

Artsen en psychologen die belangstelling hebben om iMMO-rapporteur te worden, kunnen zich aanmelden op de website www.stichtingimmo.nl of nemen contact op met iMMO, Nienoord 5, 1112 XE Diemen, telefoon 020-8407670